

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-79.2-6>

УДК 821.161.2.09«XIX»

Дуркалевич В.В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ОБРАЗ МІСТА В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ НАРАТИВІ ІВАНА ФРАНКА

Анотація. У запропонованій статті здійснено спробу проаналізувати особливості концептуалізації простору в автобіографічних текстах І. Франка за допомогою наративістичного, антропологічного, семіотичного й геопоетичного інструментарію. З'ясовано механізми конструювання ментальних мап наратора/персонажа та їх ключових топосів. Картографування міста в досліджуваних оповіданнях і нарисах конституюється як критичний, терапевтичний і (ре)інтерпретаційний акт. Реконструкція ментальних мап показує їх контрастивно-компліментарний характер, зумовлений передусім специфікою досвіду освоєння простору. Показано, що топос «міської цивілізації», як і топос «рідної сторони», набувають в автобіографічному наративі статусу географічних рамок формування ідентичності суб'єкта й об'єкта оповіді.

Ключові слова: І. Франко, Дрогобиць, автобіографічний наратив, місто, ментальна мапа, наративна мапа, геопоетика, семіотика літератури, антропологія літератури.

Durkalevych Viktoriia

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE IMAGE OF THE TOWN IN AUTOBIOGRAPHICAL NARRATIVE BY IVAN FRANKO

Summary. City and urban themes play an important role in I. Franko's creative heritage. The interest in urban topics is primarily related to the development of cities and urban culture in the late nineteenth and early twentieth centuries. The writer knew about these processes from his own experience and was an active participant of these processes. An important place in the life and work of the artist are Drohobych and Lviv, where I. Franko studied and worked as a writer, scientist and public figure. Drohobych appears as an important topographic point in many of Franko's autobiographical works. In this city, I. Franko spent almost eleven years of his life studying at the Drohobych main School at the Holy Trinity Church and at the Drohobych Gymnasium named after Franz-Joseph I. The image of the city is represented in many literary works, including «Schönschreiben», «Mykytych's oak», «Borys Hrab», «Mustard seed», «In a blacksmith's shop», «In a workshop», «Father humorist», «Under the hayloft», «Forester Sydir». Narrative, semiotic, and geopoetic studies make it possible to examine the autobiographical narrative of I. Franko as a separate consistent text. Such text conceptualizes space and place through the (re)construction of mental maps. On such maps Drohobych appears as an image of «urban civilization» tamed by a person with a spatial experience of a peasant. The mental maps of the subject and the object of memory are formed by comparison, juxtaposition and contrast. Drohobych as a key topos appears on the character's mental maps initially as narrative reality (stories of others and significant others in such works as «In a blacksmith's shop», «Under the hayloft», «Mykytych's oak»), and later as a real space in which the character lives («Schönschreiben», «Borys Hrab», «Mustard seed», «In a workshop», «Father humorist», «Forester Sydir»). In «Borys Hrab» and «Mustard seed» the narrator conceptualizes the city's topos through counter-mapping. The analysis of I. Franko's autobiographical works shows that the geographical framework is an important element in shaping of the identity of both the subject and the object of narrative.

Keywords: I. Franko, Drohobych, autobiographical narrative, city, mental map, narrative map, geopoetics, semiotics of literature, anthropology of literature.

Постановка проблеми. Літературна спадщина І. Франка є особливо сприятливою сферою для геопоетично спрямованих студій. У цьому контексті можна говорити про категорії місця і простору як систему поетикальних, структурних та композиційних відношень. Цікавим видається також дослідження Франкового тексту під кутом автобіографічного освоєння локальності як географічного, ментального і культурного пограниччя, а це, своєю чергою, давало б можливість його перепрочитання у рамках проекту історії «галицької літератури» [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроба послідовного літературознавчого опрацювання топографічних аспектів Франкової прози розроблялася у дослідженнях З. Гузара [3; 4], для яких характерне оперування категоріями традиційної поетики. Топографічна проблематика стає також вихідним пунктом для низки компаративних студій, сконцентрованих передусім на контекстуалізації роману І. Франка «Перехресні стежки» [8; 10] та повістей «Борислав смі-

ється» чи «Voia constrictor» [7]. Характерною ознакою вибудовування компаративних стратегій на основі топографічного чинника є експліцитне чи імпліцитне протиставлення способів моделювання простору, передусім у творах І. Франка й Б. Шульца. Спробою виходу за рамки принципу часопросторових протиставлень (і його тенденційних наслідків) можна вважати пропозицію використання методологічного інструментарію сучасної геопоетики й наративістики, які дають можливість зіставляти автонараційні практики дрогобицьких митців за допомогою системи відношень, що існують між категоріями місця, пам'яті, досвіду й ідентичності [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Літературознавче дослідження топографічної проблематики, заявленої, зокрема, в автобіографічних творах І. Франка, не може зводитися, отже, до задуваних вже протиставних чи описових практик. Останніми задовільняються, наприклад, історико-краєзнавчі студії, де на перше місце висувається лише факт

згадки митцем Дрогобича чи його околиць [1; 2]. Автобіографічна нарація на власний спосіб семіотизує й концептуалізує простір, надає йому нові смислові доміканти, підпорядковує спогадовій моделі світу. Відтак на особливу увагу заслуговують процеси конституювання географічних рамок індивідуальної пам'яті суб'єкта спогадування, відношень між простором і літературою, літературою і читанням як рецептивною і просторовою практиками. Дослідження у цьому напрямку сприятимуть глибшому розумінню специфіки текстуалізації простору, а також подальшій (ре)контекстуалізації творчості І. Франка.

Формулювання цілей статті. Головною метою запропонованої статті є спроба реконструкції міста як важливого структурного елемента нараційної і ментальної мап [20], що конституюються у рамках Франкових автонараційних практик.

Виклад основного матеріалу. Над автобіографічним нарративом І. Франко працює протягом усього свого творчого шляху. Цей нарратив творять, серед іншого, такі тексти, як: «Оловець», «Грицева шкільна наука», «Schönschreiben», «Малий Мирон», «Микитичів дуб», «Борис Граб», «Гірчичне зерно», «Мій злочин», «У столярні», «У кузні», «Отець гуморист», «Під оборогом», «Злісний Сидір». Ще за життя письменника сформувався розбудоване рецептивне поле, у якому домінували наївно-реалістичні прочитання, для яких характерним було ототожнення емпіричного автора і наратора та персонажа. Відтак І. Франкові доводилося вдаватися до низки заперечень, спростувань і, що найважливіше, спроб окреслення методологічних рамок для читацьких практик сучасників. Для І. Франка важливим було, з одного боку, наголосити на автентичності репрезентації як проєкції індивідуального досвіду: «Про свої новели скажу тільки одно, що майже всі вони показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють крайобрази тих закутків нашого краю, котрі я, як-то кажуть, переміряв власними ногами. В таким розумінні всі вони частки моєї автобіографії» [14, с. 251–252]. З іншого, – показати структурний діапазон автобіографічного пакту, який передбачає елементи парабіографізму й криптобіографізму, а також підкреслити (ре)конструктивний й (ре)інтерпретаційний характер літературного пакту та наслідки, які з цього випливають для конституювання художньої комунікації. Прикладом таких методологічних вказівок може слугувати передмова до збірки «Малий Мирон» і інші оповідання, де І. Франко зазначає: «Матеріалом послужили всюди мої особисті спомини, які в оповіданнях “Отець-гуморист” та “Гірчичне зерно” переходять майже зовсім в мемуари. Та хоча і в інших оповіданнях сього томика автобіографічний елемент виступає досить живо, то все-таки не можна [...] приймати їх без застережень, як частини моєї автобіографії, бо в усіх, крім автобіографічного елемента, маються також виразні артистичні змагання, що домагалися певного групування й освітлення автобіографічного матеріалу» [16, с. 457]. Окрему увагу І. Франко звертає у передмові на моделюючий характер квазібіографічного пакту, вказує на мотивацій-

не й телеологічне підґрунтя механізмів сюжетної образотворення: «Найменше автобіографічного мається в оповіданні “Борис Граб”, хоча й тут фігура Міхонського включно до назви зрисована з дійсності. Та тільки діяльність сього симпатичного й помітного чоловіка зі сфери добрих намірів та принагідно висловлюваних афоризмів переведена в діло, систематизована та розвинена. Ані я не був Борисом Грабом, ані взагалі не було за моїх часів у Дрогобичі, ані пізніше в Перемишлі, де Міхонський умер, такого щасливого ученика, ані Міхонський на жоднім ученику не пробував розвинути свої педагогічні погляди. Таким робом, герої сього оповідання підмальовані, так сказати, значно понад їх природну величину» [16, с. 457]. Відтак (ре)конструкційний характер автобіографічного нарративу зміщує акценти із проблематики репрезентаційних практик у площину системи відношень, що вивторюються між спогадовим матеріалом та його антропологічними й географічними рамками.

Дрогобич стає семіотично маркованим пунктом на ментальній памі головного героя автобіографічних текстів задовго до його безпосереднього знайомства з містом. Формування такого пункту відбувається на основі переживання змісту низки нарративних скриптів, авторами яких є батьки або їх знайомі. Прикладом послідовного – наративного, а згодом безпосереднього – освоєння топосу міста є нарис «У кузні». Спочатку про Дрогобич розповідають відвідувачі батькової кузні: «В кузні йдуть розмови. Сусіди розповідають сільські новини: хто що чув у громадському уряді, що бачив на торзі в Дрогобичі, що розповідав мандрований жебручий дід» [18, с. 163]. Невдовзі хлопець, завдяки батькові, опиняється у місті, котре тоді цікавить героя передусім як можливість пізнати бориславські реалії: «[...] ще взимі батько взяв мене одного понеділка до Дрогобича, і тут я побачив цілі юрби ріпників і цілі купи жидів, що кожного селянина, який їм по одязі видавався бориславцем, запитували: – Газдо, газдо! Ви з Борислава? А маєте закопи на продаж?» [18, с. 164]. Дрогобич як простір, з яким асоціюються чужі у селі прибульці, з'являється в оповіданні «Микитичів дуб». У свідомості дитини топос міста стає одним із чинників оцінного поділу світу на «тут – там», «ми – вони», «свої – чужі»: «Мати Митрова і Напуда були чужі в селі: ми не знали, відки вони прийшли до нашого села. Вони пробували по службах по сусідніх селах, поки в старшої сестри не вродився хлопець. Тоді вона пішла до Дрогобича і нанялася за мамку у жида, а Митро ріс десь на вихованні в однім підміському селі аж до п'ятого року. Тоді його мати покинула служити в місті і прийшла в наше село враз зі своєю молодшою сестрою та впросилася до Микитича на комірство за відрібок. Ми, хлопці, не раз наслухалися дома багато бесіди про Мельникову Анну, – а навіть до Митра чули якесь потаємне обридження за те, що він був байстрюк, а його мати служила у жидів; отим-то ми й його вважали немов напівжидиком» [15, с. 97–98]. Дрогобич функціонує також як антиципаційний скрипт в нарисі «У столярні». Місто, яке стане частиною екзистенційного досвіду персонажа, з'являється спочатку як певна наративна дійсність: «Се була та “станція у Кошицької”, про яку довгі тижні перед тим розмовляли мої родичі, наважившись дати

мене до школи “до міста» [17, с. 171]. Згаданий нарис є також одним із найбільш розбудованих у Франковій художній спадщині прикладом наративного мапування простору міста, реконструкції просторових уявлень про нього, моделювання його емотивної картографії, артикуляції антропології місця [5]. Своєю чергою, в нарисі «Гірчичне зерно» й оповіданні «Борис Граб» простір міста вибудовується за принципом критичного картографування, що спирається на перелічення негативних ознак: «В часі моїх гімназійських студій Дрогобич був містом, дуже багатим на негативні прикмети. Почислити, чого там не було, – вийде дуже довгий реєстр» [12, с. 316] та конструювання культурних контрматриць за допомогою альтернативних читацьких практик: «Кожда розмова з ним то був вилет у якісь повітряні краї, в немежовані степи духового життя, естетичних питань та привабливих творів людської фантазії, де всякі питання дійсного, практичного життя, а властиво тої мізерії, що нас оточувала, щезали, попросту переставали існувати» [12, с. 328].

Розгляд Франкової автонаративної як окремого тексту дає можливість простежити не тільки принципи і мотиви мапування, але й відтворити систему складних відношень між семіотично неоднорідними топосами, які становлять своєрідні поля їх взаємонакладання й взаємопроникнення. У такий спосіб постають ментальні мапи із виразно зазначеними конфронтаційними й компліментарними пограниччями. Якщо в нарисі «У кузні» Дрогобич антиципується у результаті емоційного освоєння наративних скриптів, то у «споминках», до яких належить «Злісний Сидір», Дрогобич є реальним простором, у якому вибудовується ретроспективний образ батькової кузні й освоєної домашньої топографії: «Я тепер був уже студент другого нормального класу в Дрогобичі і цілими днями, мов обезумілий, бубнив “der, die, das” та “einmal eins”, а тільки вечорами, поклавшись спати, я зажмурював очі та пригадував собі всі ті яркі, любі минулі картини з домашнього життя, з татової кузні. І я любивався своїми споминками, перекидав їх, мов дитина, бавлячись, перекидає блискучі камінчики, мішав дійсне з видуманим, аж поки всім тим не втомився і не заснув» [13, с. 438]. На подібний спосіб актуалізації «своїх» топосів натрапляємо й в оповіданні «Schönschreiben», де контрастивне картографування поєднується, як і в наведеному вище фрагменті, із виразно окресленою антропологією просто-ру, осердя якого становлять батько й мати: «Серед тої, для інших страшної й тривожної, тиші він тим вигідніше віддався найлюбішому заняттю – думкам про свою рідну сторону. Не можна сказати, аби він тужив за нею: він знав,

що щопонеділка побачить і батька й матір. Він тільки думав собі, як то гарно буде, як колись, літом, приїде додому, буде міг знов свобідно бігати по пастівниках, сидіти над річкою або бродити по ній за ковблями; се були думки радше веселі, ясні, блискучі, а не тужні, не жалібні. Малий Мирон розкішно нирав у тій красоті природи, що розцвітала в його уяві серед сірих, холодних стін василіанської школи, і не думав про погрозу, що наближалася над клас» [11, с. 86]. Своєю чергою, нарис «У столярні» містить багаторівневе зіставно-протиставне картографування, що знаходить промовистий вираз у моделюванні дихотомії «міська цивілізація – сільська ідилія» і відіграє роль своєрідного терапевтичного скрипту: «В моїй душі чувся веселий шум лісу, плюскіт чистої річки, мерехтіли постаті селян у чистеньких білих сорочках і дівчат у червоних спідницях зі скиндячками на головах» [19, с. 173–174]. Наскільки вкорінені й емоційно опрацьовані топосом виявляється місто на ментальній мапі героя показує оповідання «Під оборогом», у якому Дрогобич та його архітектурні атрибути лягають в основу порівняльної матриці для конструювання персоніфікованого образу грозової хмари: «Се була велетенська голова. Він пізнав її зараз. Пізнав і очі, й ніс, більший від ратушевої вежі в Дрогобичі, і низьке, мов праником розплескане чоло, і густі темні патли, що розкидалися на всі боки, і грубі широчезні губи почвари, що простяглися вшир від огидливого сміху» [17, с. 41].

Висновки і пропозиції. Топос Дрогобича підлягає в автобіографічному тексті І. Франка послідовній і багатоаспектній концептуалізації. Картографування міста в оповіданнях і нарисах стає критичним, терапевтичним й (ре)інтерпретаційним актом. Наративізація ментальних мап показує їх контрастивно-компліментарний характер, зумовлений передусім специфікою досвіду освоєння простору. Відтак топос «міської цивілізації», як і топос «рідної сторони», набувають статусу географічних рамок формування ідентичності суб'єкта й об'єкта оповіді. Результати запропонованого дослідження можуть слугувати за відправну точку для подальших франкознавчих студій, що спираються на методологічний інструментарій геопоетики, наративістики, семіотики й антропології літератури. Окремого обговорення вимагає зіставлення топосу Дрогобича в автобіографічному й неавтобіографічному наративах І. Франка, а також розширення географічних рамок представленого світу. Не менш важливим видається потреба дослідження перформативного характеру літературної географії передусім у плані формування уявної топографії на рівні рецептивних, не тільки читацьких, практик.

Список літератури:

1. Галик В. Дрогобицькі міста у житті творчій спадщині Івана Франка: спроба хронологічно-локальної дескрипції. *Галичина*. 2017. Ч. 29-30. С. 267–284.
2. Галик В. Дрогобич та його околиці в художньо-літературній спадщині Івана Франка. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 3. С. 36–44.
3. Гузар З. До питання про локальний колорит у прозі Івана Франка (Борислав і Дрогобич у двох редакціях повісті “*Voia constrictor*”). *Українське літературознавство*. 1972. Вип. 17. С. 106–112.
4. Гузар З. Локальний колорит у романі Івана Франка “Перехресні стежки” *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Коло, 1995. Вип. 1. С. 122–124.
5. Дуркалевич В. Семіотизація світу в оповіданні Івана Франка «У столярні». *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філологія. 2015. Вип. 12. С. 10–17.

6. Дуркалевич В. У пошуках нарративної ідентичності: індивідуальний міф у творах Івана Франка, Анджее Хціока і Бруно Шульца. Дрогобич : Коло, 2015. 366 с.
7. Мних Р. «Дрогобич, Дрогобич...»: топос Дрогобича у творах Івана Франка та Бруно Шульца. *Франкознавчі студії*. Дрогобич : Коло, 2004. Вип. 3. С. 64–73.
8. Набитович І. «Дрогобицькі» романи: «Перехресні стежки» Івана Франка і «Генрик Фліс» Станіслава Антонія Мюллера (Спроба порівняльної характеристики). *Франкознавчі студії*. Дрогобич : Коло, 2004. Вип. 3. С. 74–91.
9. Прохасько Ю. Можлива історія «галицької літератури». *Історія літератури*. Львів : Літопис, 2010. С. 1–87.
10. Романишин В. Модальність часопростору міста у текстах Бруно Шульца та Івана Франка. *Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури : Матеріали V Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі*. Дрогобич : Коло, 2014. С. 558–571.
11. Франко І. «Schönschreiben». *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1978. Т. 15. С. 85–90.
12. Франко І. Гірчичне зерно. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1979. Т. 21. С. 316–332.
13. Франко І. Злісний Сидір. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1978. Т. 16. С. 433–446.
14. Франко І. Лист до М. Драгоманова, 26 квітня 1890 р. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1986. Т. 49. С. 236–252.
15. Франко І. Микитичів дуб. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1978. Т. 15. С. 96–109.
16. Франко І. Передмова до збірки «Малий Мирон» і інші оповідання. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981. Т. 34. С. 457–458.
17. Франко І. Під оборогом. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1979. Т. 22. С. 35–52.
18. Франко І. У кузні. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1979. Т. 21. С. 159–170.
19. Франко І. У столярні. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1979. Т. 21. С. 171–188.
20. Rybicka E. Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich. Kraków : Universitas, 2014. 474 s.

References:

1. Halyk, V. (2017). Drohobytski mistsia u zhytti tvorchii spadshchyni Ivana Franka: sprobа khronolohichno-lokalnoi deskryptsii [Drohobych places in the life and the creative heritage of Ivan Franko: try chronologically-local descriptor]. *Halychyna*. 2017. Vol. 29–30, pp. 267–284.
2. Halyk, V. (2017). Drohobych ta yoho okolytsi v khudozhno-literaturnii spadshchyni Ivana Franka [Drohobych and its outskirts in literature heritage of Ivan Franko's]. *East European Historical Bulletin*, vol. 3, pp. 36–44.
3. Huzar, Z. (1972). Do pytannia pro lokalnyi koloryt u prozi Ivana Franka (Boryslav i Drohobych u dvokh redaktsiiah povisti "Boa constrictor") [To the question of local color in Ivan Franko's prose (Boryslav and Drohobych in two editions of «Boa constrictor»)]. *Ukrainian Literary Studies*, vol. 17, pp. 106–112.
4. Huzar, Z. (1995). Lokalnyi koloryt u romani Ivana Franka «Perekhresni stezhky» [Local color in Ivan Franko's novel «Fateful Crossroads»]. *Drohobytskyi kraieznachnyi zbirnyk [Drohobych Local History Collection]*. Drohobych: Kolo, 1995. Vol. 1, pp. 122–124.
5. Durkalevych, V. (2015). Semiotyzatsiia svitu v opovidanni Ivana Franka «U stoliarni» [The semiotization of the world in «In the joiner's shop» by Ivan Franko]. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Philology*. Vol. 12, pp. 10–17.
6. Durkalevych, V. (2015). *U poshukakh naratyvnoi identychnosti: individualnyi mif u tvorakh Ivana Franka, Andzheia Khtsiuka i Bruno Shultsa* [In search of narrative identity: an individual myth in the works of Ivan Franko, Andrzej Chciuk and Bruno Schulz]. Drohobych: Kolo.
7. Mnykh, R. (2004). «Drohobych, Drohobych...»: topos Drohobycha u tvorakh Ivana Franka ta Bruno Shultsa [«Drohobych, Drohobych...»: topos of Drohobych in literary works by Ivan Franko and Bruno Schulz]. *Franko Studies*. Drohobych: Kolo, vol. 3, pp. 64–73.
8. Nabytovych, I. (2004). «Drohobytski» romany: «Perekhresni stezhky» Ivana Franka i «Henryk Flis» Stanislava Antonii Miulliera (Sprobа porivnialnoi kharakterystyky) [Drohobych novels: The Crossroads of Ivan Franko and Henryk Fleis by Stanislaw Anthony Müller (An attempt at comparative characterization)]. *Franko Studies*. Drohobych: Kolo, vol. 3, pp. 74–91.
9. Prokhasko, Yu. (2010). Mozhyva istoriia «halytskoi literatury» [The possible history of «Galician literature»]. *Istoriia literatury* [Histories of literature]. Lviv: Litopys, pp. 1–87.
10. Romanyshyn, V. (2014). Modalnist chasoprostoru mista u tekstakh Bruno Shultsa ta Ivana Franka [Modality of the urban time and space in the texts by Bruno Schulz and Ivan Franko]. *Bruno Shults yak filosof i teoryk literatury: Materialy V Mizhnarodnoho Festyvaliu Bruno Shultsa v Drohobychi* [Bruno Schulz as a philosopher and theorist of literature: proceedings of the 5th Bruno Schulz International Festival in Drohobych]. Drohobych: Kolo, pp. 558–571.
11. Franko, I. (1978). «Schönschreiben» [«Schönschreiben»]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 15, pp. 85–90.
12. Franko, I. (1979). Hirychne zerno [Mustard seed]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka, 1979. T. 21, pp. 316–332.
13. Franko, I. (1978). Zlisnyi Sydir [Forester Sydir]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 16, pp. 433–446.
14. Franko, I. (1986). Lyst do M. Drahomanova, 26 kvitnia 1890 r. [Letter to M. Drahomanov, 26 April 1890]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 49, pp. 236–252.
15. Franko, I. (1978). Mykytychiv dub [Mykytych's oak]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 15. S. 96–109.
16. Franko, I. (1981). Peredmova do zbirky «Malyi Myron» i inshi opovidannia [Preface to the collection of stories «Little Myron» and other stories]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* Kyiv: Naukova dumka. T. 34, pp. 457–458.
17. Franko, I. (1979). Pid oborohom [Under the hayloft]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 22, pp. 35–52.
18. Franko, I. (1979). U kuzni [In the forge]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 21, pp. 159–170.
19. Franko, I. (1979). U stoliarni [In a workshop]. *Zibrannia tvoriv: U 50 t.* [Collection of works in 50 vol.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 21, pp. 171–188.
20. Rybicka, E. (2014). Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich [Geopoetics. Space and place in contemporary theories and literary practices]. Kraków: Universitas.